

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารด้านแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบคิดและแนวทางในการวิจัยครั้งนี้

1. แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม
2. แนวคิดโครงสร้างและหน้าที่
3. แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม

อมรา พงศาพิชญ์ (2540, หน้า 23-25) เชื่อว่ามนุษย์ต่างจากสัตว์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่มีวัฒนธรรม เป็นคำกล่าวที่ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจน ลักษณะเด่นของมนุษย์เมื่อเปรียบเทียบกับจากสัตว์อื่นอยู่ตรงที่มนุษย์มีวัฒนธรรม แต่ข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างมนุษย์และสัตว์ก็คือมนุษย์สามารถปรับปรุงพัฒนาตนเองปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตให้ดีขึ้นเหมาะสมขึ้น มนุษย์รู้จักใช้สมองมากกว่าสัตว์ ดังนั้น จึงพบว่าวัฒนธรรมของมนุษย์นั้นมีลักษณะพิศดารและซับซ้อนมาก ระยะแรกมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีลักษณะคล้ายครอบครัวขนาดใหญ่ เมื่อคนกลุ่มเล็กอาศัยอยู่ด้วยกันก็สามารถเข้าใจและปฏิบัติต่อกันได้โดยไม่มีความขัดแย้งเท่าใดนัก เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น มีคนหลายครอบครัวอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน การใช้วิถีชีวิตอาจแตกต่างกันบ้าง ความคิดความอ่านอาจไม่สอดคล้องกันและปัญหาความขัดแย้งก็จะตามมา ฉะนั้น เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้นก็จำเป็นต้องมีระบบระเบียบมากขึ้น ต้องมีการตกลงกันว่าอะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ ข้อตกลงต่าง ๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิต การประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อซึ่งอาจจะรวมเรียกว่าวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์

วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ในสังคมเดียวกันทำความเข้าใจตกลงกันว่าะยึดระบบไหนดี พฤติกรรมใดบ้างที่จะถือเป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและมีความหมายอย่างไร แนวความคิดใดเหมาะสมเมื่อสมาชิกของสังคมได้เข้าใจตรงกันและยึดระบบสัญลักษณ์เดียวกัน ดังนั้นวัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วจึงสอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้นำไปปฏิบัติ ฉะนั้น วัฒนธรรมจึงต้องมีการเรียนรู้ มีการสืบทอด เมื่อมนุษย์เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม

มนุษย์ก็รู้ว่าอะไรคือขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมและส่วนใหญ่ของมนุษย์จะรู้ว่าอะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมจึงเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาก

สังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของมนุษย์ที่แยกออกจากกันไม่ได้และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง วัฒนธรรมบ่งบอกความแตกต่างของสังคมหนึ่งกับอีกสังคมหนึ่ง ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมก็เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยประสานและผูกมัดคนไว้ในสังคมเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำให้โครงสร้างสังคมคงอยู่ เพราะเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลาย ๆ คนเข้าไว้ด้วยกัน ปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคม คือการถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคม หมายถึงการสืบทอดวัฒนธรรมในแนวตั้งจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูก วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้นมิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของเครื่องใช้หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้นวัฒนธรรมก็คือระบบในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์วัฒนธรรมทั้งหมดก็คือสิ่งที่ครอบงำชีวิตมนุษย์เราอยู่

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2541, หน้า 36-37) ให้ทัศนะว่าวัฒนธรรมซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนบนเป็นสิ่งกำหนดเศรษฐกิจและการเมืองก็เป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม คือต่างกำหนดซึ่งกันและกัน ในสังคมหมู่บ้านอยู่ได้เพราะระบบเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองและเชื่อในความเป็นญาติพี่น้อง เชื่อในผีปู่ย่าตายายเดียวกัน เชื่อในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่บ้านซึ่งอยู่ได้ เพราะว่าจิตที่ถือว่าชุมชนเป็นเอกลักษณ์ที่ผูกพันอยู่ด้วยกัน ดังนั้นสังคมที่อยู่ได้ไม่เฉพาะการจัดตั้งองค์กร ทางสังคมเท่านั้นแต่เป็นเรื่องของอุดมการณ์และคุณค่าด้วยนั่นก็คือวัฒนธรรม การศึกษาสังคมจะต้องศึกษาวัฒนธรรมควบคู่กันไปด้วย เช่น เรื่องการกินอยู่ การแต่งกาย การละเล่น การรื่นเริง ความเชื่อต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการศึกษาสังคมมาก สังคมเป็นเรื่องของการจัดองค์กรวัฒนธรรม เป็นเรื่องของอุดมการณ์ที่มีอยู่ในองค์กรนั้น ๆ ดังนั้นสังคมจะรวมเข้าด้วยกันได้จะต้องมีคุณค่าของวัฒนธรรมเหล่านั้นที่ได้รวบรวมเข้าไว้ด้วยกัน ในขณะที่ปรีชา คูวินทร์พันธ์ (2540, หน้า 79) เสนอจุดเน้นถึงกลุ่มสังคมคือกลุ่มคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปไม่มีความสัมพันธ์ในทางร่วมมือหรือพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์มีติดต่อกันไปจนเป็นความผูกพันกันเกิดความสำนึกว่าเป็นสมาชิกร่วมกันในกลุ่มเดียวกันแยกออกจากกลุ่มอื่น ๆ กลุ่มสังคมมีความสำคัญต่อบุคคลในการหล่อหลอมสร้างเสริมบุคลิกของบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ กลุ่มจะช่วยอบรมและปลูกฝังค่านิยม

บรรทัดฐานของสังคมเพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมจะได้รับการปลูกฝังแก่สมาชิกของกลุ่มตั้งแต่เยาว์วัย อิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อบุคคลนั้นมีมากจนอาจคาดการณ์ได้ว่าบุคคลจะเป็นอย่างไรย่อมเป็นผลจากอิทธิพลของกลุ่ม ในการอบรมและควบคุมสมาชิกตามกระบวนการขัดเกลาทางสังคม จากการศึกษาพบว่าอิทธิพลของกลุ่มเหนือบุคคลจะมีมากน้อยเพียงใดหากบุคคลได้รับการยอมรับและมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม บุคคลย่อมพร้อมจะเสียสละหรือแสดงพฤติกรรมที่กลุ่มต้องการ ในสังคมเผ่าพันธุ์การไม่อยู่ในกลุ่มหรือการถูกขับออกจากกลุ่มเป็นการลงโทษที่รุนแรงที่สุดบุคคลจะเป็นเหมือนคนตายไปแล้ว

สุพัตรา สุภาพ (2541, หน้า 37) ให้ความเห็นว่ามนุษย์ตั้งแต่เกิดมาเป็นทารกจะไม่รู้ความเป็นไปของสังคมหรืออาจจะไม่มีส่วนร่วมกับผู้อื่น ไม่รู้ว่าอะไรถูกอะไรควร อะไรควรทำอะไรไม่ควรทำหรือตัวเองเป็นใครและแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร ซึ่งทารกจะเรียนรู้ได้ก็ด้วยการผ่านตัวแทน เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ในด้านต่าง ๆ มนุษย์เป็นเช่นนั้นเพราะมนุษย์ไม่ได้เป็นสัตว์สังคมโดยกำเนิดหรือไม่มีพัฒนาการบางอย่างที่จำเป็นต่อการอยู่รอด มนุษย์จึงได้รับการขัดเกลาทางสังคม เพื่อความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง บุคลิกภาพของมนุษย์จึงไม่สามารถที่จะพัฒนาด้วยตัวเองจะต้องมีตัวแทนมาเปลี่ยนบุคคลนั้นจากลักษณะทางชีววิทยามาเป็นบุคคลของสังคม ยิ่งไปกว่านั้นมนุษย์มีความเหมือนและต่างกัน มนุษย์จึงได้รับการขัดเกลาทางสังคมตลอดชีวิตเพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ไม่ว่าจะด้วยความเชื่อ ทำที่ ประเพณี กฎเกณฑ์ ของกลุ่มหรือสังคมหนึ่ง ๆ กำหนดไว้เพื่อให้บุคคลมีแบบของพฤติกรรมที่สอดคล้องกับกลุ่มสิ่งที่สำคัญก็คือการขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบตลอดชีวิต ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่ตนเป็นสมาชิกเป็นการรับเอาระบบคุณค่าของกลุ่มที่เราอยู่ด้วยในฐานะสมาชิกของกลุ่ม ทำให้มนุษย์เกิดความเป็นตัวตนคือความรู้สึกที่ตัวตนเป็นมนุษย์แตกต่างจากคนอื่น สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิดความประพฤติให้เหมาะสมกับวาระและโอกาสต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเพื่อที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองด้วย

พิทยา สายหู (2540, หน้า 23) สรุปว่าการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างที่เหมาะสม ๆ กันของกลุ่มที่เราเรียกเป็นลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ที่มีมาชั่วปฐาตายายหรือขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมนั้นเป็นแบบอย่างการกระทำต่าง ๆ ของกลุ่มในสังคมเดียวกัน ที่ทุกคนทำตามโดยอัตโนมัติและไม่ต้องสงสัย การกระทำผิดแปลกไปนั้นปกติไม่เคยแผ้วพานความนึกคิดวิธีการกินอยู่หลับนอนที่สั่งสอนให้ลูกทำตาม แต่ที่จริงพ่อแม่ก็ทำตามเขาอีกทีและที่ปู่ย่าตายายก็เคยใช้มาก่อนตามเพื่อนบ้าน ในสังคมนั้นที่จริงก็คือแบบแผน

ของชีวิตอย่างเดียวกันทั้งกลุ่มที่สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติตามโดยความเคยชินไม่เคยคิด
บิดเบือนฝ่าฝืนแบบอย่างรวมกันของกลุ่มเช่นนี้ทำให้เห็นความเป็นกลุ่มก้อนได้ชัดเจน พูด
ภาษาเดียวกัน แต่งกาย ทำทางกริยาแบบอย่างรวมกันเรียกว่า วัฒนธรรมของกลุ่มและสังคม
แบบอย่างขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมซึ่งควบคุมการกระทำทุกอย่างในชีวิต

การนำเสนอแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่ออธิบายปรากฏการณ์
การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชุมชนให้มีความลึกซึ้งขึ้นซึ่งปัญหาสารเสพติดถือ
เป็นลักษณะปัญหาที่ชุมชนยังต้องได้รับการแก้ไขจากการเรียนรู้ขัดเกลาจากทางสังคม ซึ่ง
แนวคิดดังกล่าวจะช่วยเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่
เกี่ยวกับการดำเนินงานที่จะแก้ปัญหายาเสพติดในชุมชนที่มีช่องทางและเงื่อนไขปัจจัยการ
เรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น

2. แนวคิดโครงสร้างและหน้าที่

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540, หน้า 34-51) ได้ศึกษาแนวคิดหลักของทฤษฎีหน้า
ที่นิยมของพาร์สัน โดยสรุปได้ว่า การกลายเป็นสถาบันเป็นกระบวนการที่ทำให้โครงสร้างเกิด
ขึ้นและดำรงอยู่ กลุ่มบทบาทกลายเป็นสถาบัน แล้วรวมกันเข้าเป็นระบบสังคมหรืออาจ
กล่าวอีกอย่างว่าการกระทำระหว่างกันที่เป็นแบบแผนและมั่นคง เมื่อระบบสังคมใดเป็น
ระบบใหญ่มีสถาบันหลายอย่างผสมผสานกันอยู่ แต่ละสถาบันนั้นจะได้ชื่อว่าเป็นย่อย
สังคมมนุษย์คือระบบใหญ่ที่ประกอบด้วยสถาบันที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันหลายสถาบัน เวลา
ใดก็ตามที่จะวิเคราะห์ระบบสังคมอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมและความสัมพันธ์กับระบบบุคคล
และโรเบิร์ต เมอร์ตันเป็นศิษย์คนสำคัญของพาร์สัน สรุปได้เป็น 3 เรื่องตามความคิดของเขา
คือ

1. ความเป็นเอกภาพเชิงหน้าที่ของระบบสังคม
2. ความเป็นสากลภาพเชิงหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ ทางสังคม
3. การขาดไม่ได้ของสิ่งต่าง ๆ เชิงหน้าที่ในระบบสังคม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมหัวใจของทฤษฎีนี้มีสมมุติฐานที่ว่า สังคมเป็นเสมือนสิ่ง
มีชีวิตอย่างหนึ่ง สิ่งมีชีวิตนี้จะมีส่วนประกอบหลายอย่าง แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะจะต้อง
ปฏิบัติเพื่อการคงอยู่ของส่วนรวมคือตัวสิ่งมีชีวิตนั้น สังคมมนุษย์ก็เป็นอย่างนั้นทุกส่วนของ
สังคมที่จะต้องปฏิบัติ ส่วนต่าง ๆ เหล่านั้นของสังคมรวมกันเข้าก็เป็นโครงสร้างของสังคมจึงได้
ชื่อว่าทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

วิวัฒนาการของทฤษฎีต่อมารวมเอาสิ่งกับระบบเข้าไปด้วย โดยบอกว่าโครงสร้างของสังคมอาจจัดเป็นระบบได้หลายระบบ แต่ละระบบจะมีหน้าที่ต่าง ๆ กันแล้วก็รวมเอาสิ่งกับสมมูลเข้ามาด้วย โดยกล่าวว่าระบบต่าง ๆ ของสังคมจะปฏิบัติหน้าที่อย่างสอดคล้องกันทำให้เกิดดุลยภาพ หรือสังคมเกิดความมั่นคงอยู่ได้ แต่สังคมก็ไม่ได้อยู่นิ่งหรือคงอยู่กับที่เติบโตเจริญก้าวหน้าหรือยุบหดเสื่อมโทรมลงได้ ทั้งที่ยังมีดุลยภาพอยู่ ดุลยภาพอย่างนี้เรียกว่าดุลยภาพเคลื่อนที่

ประเสริฐ แยมกลิ้งฟุ้ง (2540, หน้า 14) กล่าวว่าสังคมวิทยาเป็นสังคมศาสตร์ที่มีลักษณะทั่วไปมากที่สุด กล่าวคือ ศึกษาสังคมทั้งระบบเพื่อดูว่าโครงสร้างและการทำงานอย่างไร ต้องเข้าใจภาพรวมของสังคมโดยดูความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ และดูว่าชีวิตสังคมดำเนินไปอย่างไร โครงสร้างทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ที่สมาชิกของสังคมมีต่อกันในฐานะอยู่ร่วมสังคมเดียวกันมีการกระทำระหว่างกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ต้องพึ่งพาอาศัยกันและมีส่วนร่วมได้เสียในการกระทำของกันและกัน ลักษณะเด่นของความสัมพันธ์ทางสังคมก็คือความเป็นระเบียบกล่าวคือการกระทำของบุคคล จะต้องเป็นไปตามกฎระเบียบของสังคมการอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน ทำให้สมาชิกของสังคมต้องมีความสัมพันธ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความสัมพันธ์ทั้งหมดประกอบกันเป็นโครงสร้างทางสังคมซึ่งแสดงถึงความเป็นระเบียบและความมั่นคงของสังคมในระดับหนึ่ง สังคมวิทยาได้สร้างทฤษฎีและมโนภาพต่าง ๆ ขึ้นมาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์โครงสร้างส่วนประกอบหรือหน่วยสำคัญอะไรบ้าง เช่น สถาบันชนชั้น กลุ่มสังคม สถานภาพ บทบาทและบรรทัดฐานและศึกษาต่อไปว่าส่วนประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ช่วยตอบสนองความต้องการจำเป็นของสังคมอย่างไรต่อความเป็นระเบียบและดุลยภาพของสังคม

สังคมวิทยามีทัศนะหรือข้อสมมติในการมองการกระทำของบุคคลว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากอิทธิพลของสังคมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมทั้งโดยรู้สึกตัวและไม่รู้สึกตัวในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมที่จะต้องรู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองและจะต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม บุคคลจะถูกคาดหวังให้กระทำในสิ่งที่สังคมต้องการ การที่บุคคลต้องอยู่ในสังคมและมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นทำให้บุคคลไม่มีเสรีภาพที่จะทำอะไรได้ตามความพอใจ การรู้ตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลในโครงสร้างทางสังคม เช่น เพศ อายุ ชนชั้น รายได้ อาชีพ หรือเป็นสมาชิกของกลุ่มในสังคมไหนจะช่วยให้เราเข้าใจสิทธิหน้าที่อำนาจและโอกาสต่าง ๆ ในชีวิตตลอดจนอิทธิพลของสังคมที่มีต่อตัวเขาและทำให้เขามีความคิดเห็นการกระทำและชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกับคนอื่นที่มีตำแหน่งในโครงสร้างทางสังคมต่างออกไป

พัทยา สายหู (2540, หน้า 89) ย้ำว่าความเป็นมนุษย์ในสังคมที่จริงเกิดมิได้ เพราะอยู่ในกลุ่ม บทบาท และสถานภาพของบุคคลเป็นไปตามข้อตกลงยินยอมของกลุ่มนั้นทั้งสิ้น เริ่มจากกลุ่มแรกที่สุดของทุกคนคือครอบครัวและเครือญาติ กลุ่มเพื่อนฝูงมิตรสหายจนต่อไปถึงกลุ่มต่างๆ การกำหนดบทบาทสำหรับแต่ละสถานภาพทางสังคมจึงเกิดการตกลงร่วมกันของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันตามที่เห็นว่าสะดวกและเหมาะสมให้ประโยชน์ที่ต้องการเสนอสนองกันได้ การตกลงเช่นนี้เมื่อเวลาผ่านไปผู้อื่นเห็นพ้องด้วยว่าดีและร่วมใช้ก็กลายเป็นธรรมเนียมประเพณีที่เอาอย่างทำตามและถ่ายทอดกันสืบมา การตราข้อตกลงเช่นนี้เป็นตัวบทกฎหมายต้องอาศัยว่า สภาพของสังคมนั้นมีการปกครองร่วมกันภายใต้ผู้มีอำนาจเหนือซึ่งทุกส่วนของสังคมสิ่งที่ยึดถึงกัน ในระดับชุมชนว่าเป็นธรรมเนียมประเพณีที่บุคคลต้องปฏิบัติตามก็กลายเป็นข้อกำหนดของกฎหมายได้ในระดับบ้านเมือง ซึ่งมีอำนาจบังคับหนักแน่นยิ่งขึ้น แต่ถ้าสภาพสังคมไม่เอื้ออำนวย ถึงขั้นให้ร่วมกันภายใต้อำนาจปกครองสูงสุดของบุคคลใดหรือกลุ่มใดก็จะไม่เป็นเรื่องของกฎหมายมากำหนดอำนาจสูงสุด จะเป็นเพียงธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเท่านั้น ถ้าบุคคลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไม่พอใจระบบบทบาทที่ชุมชนทั่วไปกำหนดไว้และต้องการจะตกลงกำหนดกันเสียใหม่ หากชุมชนอนุญาตบุคคลก็ทำตนต่างไปจากธรรมเนียมประเพณีของชุมชนได้ แต่ถ้าชุมชนไม่ยอมแล้วบุคคลยังยืนยันจะทำต่อไปอีกบุคคลนั้นก็อาจจะถูกขับไล่ออกจากชุมชน หรือย้ายตัวเองไปอยู่ในชุมชนอื่น

ดังนั้นบรรทัดฐานทางสังคมคือ มาตรฐานการปฏิบัติตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมีในการกระทำต่าง ๆ ของชีวิต บรรทัดฐานสำหรับบทบาทหนึ่ง ๆ นั้นอยู่คงที่ใครก็ตามที่เข้ามาสวมบทบาทนั้น สังคมคาดหวังให้ประพฤติตนตามบรรทัดฐานที่มีอยู่แล้วและคนอื่น ๆ จะปฏิบัติต่อบุคคลผู้นั้นตามความคาดหวังในแนวบรรทัดฐานของบทบาทนั้น ด้วยเหตุนี้คนจึงมีการกระทำทางสังคมต่อกันได้เพราะสามารถคาดหมายลักษณะการกระทำของกันและกันได้บรรทัดฐานสังคมที่เป็นมาตรฐานการปฏิบัติตนตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมีในขณะใดขณะหนึ่งนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่บุคคลรู้หรือเข้าใจได้เองตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่บุคคลต้องได้รับคำแนะนำสั่งสอนจากสังคมจึงจะรู้ได้ก็เพราะได้รับการอบรมสั่งสอนกันมาในกาลและเทศะเช่นนั้น ควรทำอย่างไรเรียกว่าเข้าใจและปฏิบัติตามบรรทัดฐานทั้งนี้เพราะบรรทัดฐานมีข้อยกเว้นเปลี่ยนแปลงได้ตามบทบาทและสถานภาพของบุคคล แต่ประเด็นสำคัญที่เราต้องการเน้นในที่นี้คือบรรทัดฐานสังคมนั้น บุคคลจะรู้ได้เพื่อปฏิบัติการกระทำทางสังคมได้ถูกต้องก็ด้วยการอบรมป้อนนิสัยจากผู้ที่เป็นตัวแทนทางสังคม การอบรมป้อนนิสัยนี้คือวิธีการพื้นฐานที่ช่วยจัดระเบียบสังคมการอบรมป้อนนิสัยสังคมให้แก่บุคคลกระทำกันตั้งแต่วาระที่บุคคลเกิดและรู้ความได้และดำเนินต่อไปตลอดชีวิต

นิเทศ ตันนะกุล (2540, หน้า 108) สรุปว่าสถาบันสังคมคือ แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานของสังคมที่มีเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคมและหน้าที่ที่ทำให้สังคมคงสภาพอยู่ได้ สิ่งแรกที่ต้องพิจารณาคือแบบแผนพฤติกรรมซึ่งหมายถึงแบบแผนของความคิดหรือการกระทำในเรื่องต่าง ๆ แต่ละสังคมจะมีแบบแผนพฤติกรรมในเรื่องต่าง ๆ ต่างกันไปแต่คนอยู่ในสังคมเดียวกันมักคิดหรือทำอะไรคล้าย ๆ กันทั้งนี้เพราะมีบรรทัดฐาน เช่น วิถีชาวบ้าน จารีต และกฎหมายเป็นแบบเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีค่านิยมทางสังคม ความเชื่อทางสังคมและอุดมการณ์คล้ายกันอีกด้วย ดังนั้นคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันจึงมีแบบแผนความคิดในเรื่องต่าง ๆ และการปฏิบัติต่างๆ เหมือน ๆ กันแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นสถาบันสังคมมักทำกันมานานแล้ว

งามพิศ สัตย์สงวน (2540, หน้า 62) กล่าวว่าการจัดระเบียบทางสังคมหมายถึงการทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมมนุษย์ เมื่อสังคมมีระเบียบสังคมก็จะมีพลังมั่นคงถาวรและสมาชิกของสังคมสามารถดำเนินชีวิตของตนไปได้ ทุกสังคมจึงต้องมีการจัดระเบียบในสังคม ถ้าไม่มีการจัดระเบียบในสังคมสังคมมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ ทุกสังคมจะมีการจัดระเบียบทางสังคมในหลักการใหญ่ ๆ คล้าย ๆ กันแต่จะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดการจัดระเบียบทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีขอบเขตกว้างขวางมาก เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมปรากฏการณ์สังคมหลายอย่างเริ่มจากการจัดให้มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ หลายอย่าง เพื่อให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งเป็นเรื่องใหญ่เมื่อมีการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมขึ้นแล้ว จำเป็นจะต้องมีการสนับสนุนให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานเหล่านั้น นอกจากบรรทัดฐานทางสังคมแล้วสังคมยังสร้างกฎเกณฑ์อื่น ๆ ขึ้นมาสนับสนุนบรรทัดฐานอีกหลายอย่าง เช่น ระบบค่านิยม ความเชื่อทางสังคม อุดมการณ์ ระบบสัญลักษณ์ และสถาบันทางสังคม นอกจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว การจัดระเบียบทางสังคมยังเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อีกหลายอย่าง เช่น สถานภาพและบทบาท บรรทัดฐานทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ผูกพันอยู่กับระเบียบทางสังคม

สุภาวศ์ จันทวานิช (2540, หน้า 17) เน้นถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ไว้ว่าเป็นทฤษฎีที่มีความเป็นนามธรรมสูง การใช้ทฤษฎีนี้วิเคราะห์ข้อมูลคือการวิเคราะห์ที่เน้นโครงสร้างและหน้าที่ของระบบต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคมนั่นเอง โดยถือว่าปรากฏการณ์ทั้งหมดจะต้องตกอยู่ภายในระบบสังคมหรือสถาบันสังคมอันใดอันหนึ่งในโครงสร้างหน้าที่สังคมระบบสังคมแต่ละระบบมีหน้าที่ของตนเอง หน้าที่แต่ละระบบทำให้สังคมนั้นดำรงอยู่ได้ การเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยจะมีผลกระทบต่อโครงสร้างทั้งหมดด้วย

แนวคิดโครงสร้างและหน้าที่เป็นการศึกษาภายในชุมชนที่มีส่วนทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อให้สังคมอยู่ได้ ซึ่งเชื่อว่าเป็นจุดหมายของสังคม โดยที่การศึกษาชุมชนจะให้ความสำคัญที่ความสัมพันธ์ของคนและกลุ่มในชุมชนเพื่อที่สังคมจะดำรงอยู่ตลอดไป แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลเนื่องมาจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย สังคมจะดำรงอยู่ได้ จะมีโครงสร้างซึ่งทำหน้าที่สำคัญ ได้แก่ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง การศึกษา สถาบันเหล่านี้ต่างมีหน้าที่ของตนและก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นการทำหน้าที่ที่จำเป็นของสังคมอันจะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการอยู่ร่วมกันของชุมชน เป็นกลไกที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคมและบุคคลที่อยู่ร่วมกัน ในสังคมทุกสังคมจึงมีหน้าที่สร้างกฎระเบียบกำหนดสิทธิและหน้าที่ รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจนกระทั่งสังคมมีระเบียบเพื่อทำความเข้าใจบริบทของปรากฏการณ์การเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวกับการใช้สารเสพติดของชุมชน

3. แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอ โดยปัจจัยของช่วงเวลาและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เอฟเวอร์เรต เอ็ม โรเจอร์ ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหมายถึงกระบวนการเปลี่ยนไปจากเดิมที่เกิดขึ้นในโครงสร้างของระบบสังคมหนึ่ง ซึ่งโครงสร้างระบบนี้ประกอบขึ้นด้วยสถานภาพของบุคคลและของกลุ่ม ส่วนภาระหน้าที่ที่ได้จากบทบาทหรือพฤติกรรมของบุคคลซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสถานภาพที่ได้มา โครงสร้างและหน้าที่ของสังคมจะเกี่ยวพันถึงกันอย่างใกล้ชิด ตลอดจนมีผลต่อกันและกัน ดังนั้นในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเมื่อส่วนหนึ่งเปลี่ยนไปจากเดิม สิ่งอื่น ๆ ก็จะไปเปลี่ยนไปด้วย

สุพัตรา สุภาพ (2521, หน้า 177) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงด้วยสายตา ในลักษณะการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิต หรือเรียกสั้น ๆ ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกระทบก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลให้แตกต่างไปจากที่เคยเป็นอยู่แต่เดิม

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521, หน้า 17-18) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือระหว่างคนและกลุ่มคน และเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ หรือกระบวนการต่าง ๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งและเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง อาจจะเป็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องเล็กก็ได้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536, หน้า 112-124) กล่าวว่าเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นกระบวนการต่อเนื่องอย่างไม่สิ้นสุด สังคมและวัฒนธรรมกำลังเปลี่ยนไป เราสามารถวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ได้หลายกระบวนการคือ ความเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมือง การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย การเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารและแบบราชการ

ลักษณะของสังคมชนบทไทยที่กำลังเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย โดยได้ศึกษาผลการวิจัยอย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะทำให้เกิดภาพพจน์หรือปรากฏการณ์ทางสังคม ลักษณะชุมชนชนบทที่กำลังเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยได้แก่การจ้างแรงงานเกษตรแทนการแลกเปลี่ยนแรงงานมีมากขึ้นชาวชนบทไปทำงานที่อื่น ๆ มากขึ้น การผลิตทางด้านการเกษตรมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น มีการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันมากขึ้น

สนธิ สมัครการ (2525, หน้า 2) คำว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นคำที่แยกออกได้ 2 ส่วน

- การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นักวิชาการผู้ศึกษาเรื่องของสังคมมักกล่าวคำทั้งสองควบคู่กัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมมีผลให้อีกอย่างหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปด้วย
- การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมน่าจะหมายถึง การเปลี่ยนในระเบียบแบบแผนชนบทธรรมเนียมประเพณีหรือแนวทางกำหนดพฤติกรรม ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมน่าจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของคนในสังคมหรือการกระทำทางสังคมมากกว่า

วิเชียร รักการ (2529, หน้า 92) ได้นิยามการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า โดยความหมายของการเปลี่ยนแปลงแล้วเราพิจารณาในแง่ของการเปรียบเทียบความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ หนึ่ง ๆ ในเวลาที่แตกต่างกันดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจะหมายถึงการแตกต่างของสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันในเวลาที่ต่างกันนั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แม้ว่าสังคมหนึ่งจะไม่มี การประดิษฐ์คิดค้น ไม่มีการขอยืมวัฒนธรรมหรือเป็นสังคมปิดก็ตาม เพราะการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นจากพัฒนาการของสังคมก็ได้ ดังนั้นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือช่วย ในการพิจารณาการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ลักษณะทั่วไปของการเปลี่ยนแปลง 2 ลักษณะ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้แก่การเปลี่ยนแปลงของสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา เศรษฐกิจและสถาบันการปกครอง
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่การเปลี่ยนแปลงค่านิยม พฤติกรรม และบทบาท เป็นต้น

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2540, หน้า 153-154) กล่าวว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาปี พ.ศ.2527-2537 สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมากโดยเฉพาะในด้านวัตถุ ส่วนหนึ่งเกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีอัตราการเจริญเติบโตอยู่ในระดับสูง แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้ช่วยให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากสภาวะของการด้อยพัฒนา และเป็นตัวอย่างของความสำเร็จที่น่าชื่นชมได้มากนักเพราะในช่วงระยะเวลาเดียวกันนั้น สังคมไทยต้องเผชิญกับปัญหาเก่า ๆ ที่ซ้ำซากอยู่เช่นเดียวกับในสองสามทศวรรษก่อนไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจจะหวางเมืองกับชนบท ปัญหาความไม่เป็นธรรมของระบบกรรมสิทธิ์ การถือครองทรัพย์สินซึ่งเห็นได้จากการไร้ที่ทำกิน การว่างงาน การล่มสลายเพราะมีหนี้สินล้นพ้นตัวของชาวนา ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบผู้หญิงและเด็ก ปัญหาความเสื่อมโทรมของศีลธรรมและจิตใจ ซึ่งปรากฏในรูปของการไร้หลักประกันในชีวิตและทรัพย์สิน อาชญากรรม และยาเสพติด และปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม

การพัฒนากระแสหลักของไทยคือพยายามที่จะเปลี่ยนผ่านระบบทุนนิยมแต่เพียงด้านเดียวนั้นไม่ได้ก่อผลบวกเพียงด้านเดียวหากได้จุดกระชากลากดูให้สังคมไทยต้องเข้าสู่สภาวะวิกฤตมากขึ้นทุก ๆ ด้านในยุทธศาสตร์การพัฒนา รัฐสามารถขยายอำนาจลงสู่ระดับตำบลดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมเจ้าหน้าที่ระดับตำบล เข้าไปทำงานในด้านพัฒนาการเกษตรและสาธารณสุขทั้งนี้เพราะรัฐต้องการส่งเสริมให้ชาวบ้านขยายพื้นที่การผลิตพืชในเชิงพาณิชย์ และดึงดูดให้ชาวบ้านเข้าสู่ระบบทุนนิยมซึ่งเกิดจากการขยายตัวทางการเกษตรเข้าไปในป่าอย่างมากมาย จนแทบไม่มีพื้นที่ป่าเหลือให้ขยายเป็นพื้นที่ไร้อีก ในระยะเวลาเพียงสองทศวรรษเมื่อชาวบ้านไม่สามารถพึ่งป่าก็ทำให้ชาวบ้านต้องพึ่งตลาดภายนอกมากขึ้น โดยการเร่งปลูกพืชพาณิชย์ที่มีตลาดไม่แน่นอนมากขึ้นคือชาวบ้านส่วนมากต้องมีหนี้สินมากมาย โดยมีเพียงส่วนน้อยที่ร่ำรวยแต่ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดคือนายทุน ค่าเช่า ในรูปของพ่อค้ารับซื้อผลผลิตและออกเงินให้กู้

พัทยา สายหู (2541, หน้า 228-229) ให้นิยามไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของระเบียบที่กำหนดการกระทำและความสัมพันธ์ของคน คือการ

เปลี่ยนแปลงในเรื่องสิทธิและหน้าที่ซึ่งสมาชิกของสังคมมีต่อกันคือการเปลี่ยนแปลงของบทบาทและสถานภาพของบุคคล การเกิดมีประเภทและกลุ่มสังคมใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน การสลายตัวหมดสิ้นไปของบทบาทและสถานภาพของบุคคลหรือกลุ่มบางชนิดบางประเภทที่เคยมีเนื่องจากระเบียบที่กำหนดการกระทำและความสัมพันธ์ของคนในสังคมก็คือขนบธรรมเนียมประเพณีในเรื่องต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงของสังคมขนบธรรมเนียมประเพณีที่กำหนดการกระทำและความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อนั้นเอง เนื่องจากสังคมเป็นระบบความสัมพันธ์ของคนที่อยู่รวมกันในกลุ่มโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของสังคมก็คือการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ด้วยกัน

อมรา พงศาพิชญ์ (2541, หน้า 4-26) ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การเกิดวัฒนธรรมยังอาจอธิบายได้ทางด้านการต้องการของมนุษย์และสัตว์ซึ่งความต้องการของมนุษย์มีหลายระดับ

1. ความต้องการขั้นพื้นฐานทางชีววิทยา

2. ความต้องการซึ่งเกิดขึ้นเมื่อความต้องการขั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้วและเป็นความต้องการอย่างอื่นนอกเหนือจากความต้องการทางชีววิทยา อาจเรียกได้ว่าเป็นความต้องการทางสังคมต้นเหตุของการเกิดวัฒนธรรมและเมื่อเกิดวัฒนธรรมแล้วความต้องการอื่น ๆ ก็อาจเกิดขึ้นตามมาอีก ความต้องการที่เกิดขึ้นหลังจากมีวัฒนธรรมก็คือความต้องการความสะดวกสบาย ความหรูหรา และเป็นเหตุให้มนุษย์ในสังคมพยายามคิดประดิษฐ์ ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ให้สะดวกสบายกว่าเดิม

การที่สมาชิกในสังคมเห็นพ้องต้องกันว่าควรจะใช้วิธีการประพฤติปฏิบัติแบบใดนั้นมิได้มีการตกลงในรายละเอียดทุก ๆ เรื่อง ข้อตกลงก็คือการกำหนดหลักใหญ่ ๆ กำหนดแนวคิดที่สำคัญไว้เมื่อทุกคนรู้ถึงหลักใหญ่แล้วก็จะประพฤติปฏิบัติได้ง่ายขึ้น หลักที่สมาชิกของสังคมใช้ยึดถือเป็นแนวประกอบประพฤติปฏิบัติก็คือค่านิยม ค่านิยมก็คือข้อกำหนดที่สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่ยอมรับและนับถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ เป็นพื้นฐานเพื่อใช้วินิจฉัยพิจารณาเลือกประพฤติปฏิบัติไม่ให้ขัดกับการยอมรับของสังคมขนบธรรมเนียมประเพณี ก็คือแนวปฏิบัติที่ยึดถือกันมาในสังคม โดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อนแล้วยึดถือปฏิบัติต่อกันมา อาจมีการปรับปรุงแก้ไขบ้าง แต่การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างช้า ๆ ใช้เวลาหลายปี การประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียมนี้มีทั้งการประพฤติปฏิบัติในระดับบุคคล ต่างคนต่างทำ แต่ละคนก็ยังปฏิบัติเหมือนกัน

ความคิดพื้นฐานคือความเชื่อที่ว่าวัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีรูปแบบ และประวัติความเป็นมาของตัววัฒนธรรมของแต่ละสังคมย่อมจะต้องถูกพิจารณาภายในสังคมนั้น เพราะ

ไม่มีกฎเกณฑ์ใดที่จะนำมาพิจารณาเปรียบเทียบ หรือตีค่าวัฒนธรรมได้ วัฒนธรรมจึงควรได้รับการพิจารณาเฉพาะตัวของตัวเองและไม่ควรมีการเปรียบเทียบว่าวัฒนธรรมใดดีกว่ากัน การพยายามเปรียบเทียบวัฒนธรรมจึงเป็นการพยายามใช้มาตรฐานเดียวกันวัดสิ่งที่มีประวัติความเป็นมาต่างกันไม่ได้

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540, หน้า 5-229) กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งหยุดนิ่งจะต้องพัฒนาตามความเจริญของสังคมและของโลก ที่มาของการพัฒนาของวัฒนธรรมที่สำคัญคือความรู้ความคิดจากต่างประเทศ จึงต้องมีกระบวนการที่รับส่วนที่ก้าวหน้าของวัฒนธรรมต่างประเทศ โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตกที่เจริญทางเทคโนโลยีเข้ามาประสานเป็นส่วนสำคัญแท้จริงของวัฒนธรรมไทย อีกทั้งส่วนของวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นคุณค่าของเสรีภาพและประชาธิปไตยก็ควรจะมีการรับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยด้วย วัฒนธรรมไทยที่จะเป็นอุดมการณ์แห่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงจึงควรประกอบด้วย 2 ส่วนที่เข้ากันสนิทคือ แก่นเป็นวัฒนธรรมชาวบ้านประสานเข้ามาเพิ่มเติมด้วยวัฒนธรรมตะวันตกที่ก้าวหน้า

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540, หน้า 8) มีความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงและความมั่นคงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เมื่อพูดถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมแล้ว จะต้องพูดถึงความมั่นคงของสังคมด้วย ถ้าหากขาดไปแล้วก็ย่อมเสี่ยงต่ออันตรายนั้นหมายความว่าทั้งสองอย่างเป็นของคู่กัน จะคิดถึงว่าสองอย่างอยู่ด้วยกันและขณะใดขณะหนึ่งก็คือการเปลี่ยนแปลงแต่ต้องรักษาความมั่นคงของสังคมไปด้วยในขณะเดียวกัน เพื่อไม่ให้สังคมแตกสลายความมั่นคงตรงนี้จึงเป็นความมั่นคงเคลื่อนที่หรือความสมดุลเคลื่อนที่ ซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานของสังคมมนุษย์และธรรมชาติแวดล้อมอื่น ๆ หรืออาจจะมองสองอย่างแยกกันนั่นคือขณะหนึ่งมีความมั่นคงหรือเสถียรภาพอีกขณะหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลง มองในแง่นี้ต้องเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงไปชั่วขณะหนึ่งแล้วก็ต้องกลับเข้าสู่เสถียรภาพ นั่นคือสภาพปกติของสังคมเป็นสภาพมั่นคงหรือสมดุลเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงก็จะเสียดุล จึงต้องมีความพยายามกับเข้าสู่สมดุลใหม่ สังคมเป็นเช่นนี้มาตลอดจึงอยู่ได้

จากแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยต่าง ๆ รวมทั้งการแสดงบทบาทของโครงสร้างทางสังคมนั้น ๆ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งรวมทั้งความรู้ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับบรรทัดฐานในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาสารเสพติดเป็นปัญหาที่ชุมชนจะต้องดำเนินการแก้ไขร่วมกัน เพื่อหาเหตุและปัจจัยในกระบวนการคลี่คลายปัญหาสารเสพติด และจัดการปัญหาการเรียนรู้อันสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดในชุมชนว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในการ

แก้ปัญหาการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีจิตสำนึกในการเปลี่ยนแปลงสังคมของตนในทางที่ดีขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นเรศ สงเคราะห์สุข (2540, หน้า 1-8) ศึกษาการแก้ไขปัญหาสารเสพติดโดยใช้แนวทางวัฒนธรรมชุมชนในเขตชุมชนบ้านห้วยปมผาด หมู่ที่ 6 ตำบลห้วยบุ่ง อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศึกษาเพื่อที่จะค้นหารูปแบบและวิธีการขอความร่วมมือและแก้ปัญหาทางสังคมซึ่งเป็นแบบของการรวมพลังขององค์กรชาวบ้าน ซึ่งการรวบรวมข้อมูลจากผู้นำและชาวบ้านซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงพลังองค์กรประชาชนเป็นผู้เริ่มตระหนักถึงปัญหาและความต้องการต่างๆของชุมชน มีความตระหนักที่จะพึ่งตนเองในการแก้ไขปัญหา โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเองเพื่อจัดการแก้ปัญหาของชุมชนและเป็นการค้นหาศักยภาพของชุมชนบนที่สูง ต่อมาการแก้ไขปัญหาสารเสพติดโดยใช้องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหาสารเสพติดในชุมชน

วันทนี จันทรเยี่ยม (2536 หน้า 1-10) ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่ส่งผลต่อการใช้ยาเสพติดของชาวอาข่า เริ่มตั้งแต่การที่ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการรู้จักยาเสพติดคือชุมชนเป็นแหล่งผลิต แหล่งค้ายาเสพติด โดยมีผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนพัวพันในขบวนการเสพยาและเป็นตัวชักจูงเครือญาติและกลุ่มเพื่อนที่สนิทเข้ามาร่วมในขบวนการ สำหรับการควบคุมทางสังคมอย่างเป็นทางการไม่สามารถทำได้เต็มที่ การเรียนรู้ทางสังคมในเรื่องการใช้ยาเสพติดจึงยังมีอยู่เป็นตัวเกื้อหนุน

กรอบความคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยอาศัยกรอบความคิดของการวิจัยที่ต้องการมุ่งเน้นการอธิบายกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขาจากอดีตถึงปัจจุบัน ช่องทางและเงื่อนไข ปัจจัยในการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญในการเรียนรู้ทางสังคมที่มีผลต่อความคิดความเชื่อและอุดมการณ์ โดยใช้แนวคิดโครงสร้างและหน้าที่ ที่กำหนดบทบาทสถานภาพ และหน้าที่ของบุคคลในสังคม และผลต่อพฤติกรรมท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและวิถีชีวิตในลักษณะที่เป็นพลวัต ชุมชนถูกดึงเข้าสู่ระบบทุนนิยม มีการแลกเปลี่ยนและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกมากขึ้น ซึ่งกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ทางสังคมใหม่มากขึ้น

ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตใหม่ โดยเฉพาะการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนซึ่งมีผลต่อความคิด ความเชื่อและทัศนคติของตัวเด็กและเยาวชนเองผ่านครอบครัว กลุ่มเพื่อนและกลุ่มอาชีพซึ่งมีช่องทาง เจริญใจและปัจจัยการเรียนรู้จากบริบทและสภาพสังคมและชุมชน มีสถาบันทางสังคมเป็นผู้กำหนดบทบาท หน้าที่และพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชน ให้ดำเนินชีวิตโดยมีความเชื่อมโยงทางการเรียนรู้จากภายนอกเข้ามาเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ และสถานภาพทางสังคมซึ่งมีการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นพลวัต